

Drogpolitikens moraliska paradox

Borde vuxna människor med hänvisning till deras autonomi ha rätt att använda medel som kan klassas som narkotika också till annat än medicinskt bruk, till exempel som stimulerande medel eller för att uppnå eufori eller högre fysisk och psykisk prestationsförmåga? Hur skiljer sig (miss)bruket av verklig narkotika, som t. ex. marijuana och heroin, moraliskt sett från (miss)bruket av traditionella droger eller beroendeframkallande medel, som alkohol, kaffe och tobak, som i Finland och många andra västerländska länder är lagliga och vars användning är upp till individens eget omdöme? Svaren på dessa frågor definierar rekreativt bruk av narkotika som en etisk fråga, ett problem som berör individens moraliska rättigheter och skyldigheter – något som man även i den finska narkotikadebatten efter en lång tid av tystnad har börjat framföra (se Laakso 1992; Launis 1997; Räikkä 1997; Seppä 1997; Sarvanti 1997; Sarvanti 2001).¹

I denna artikel ger vi, utgående från ett liberalistiskt betraktelsesätt, en inblick i de moraliska argument man anfört för och emot bruket av narkotika. Ställningstaganden för eller emot rekreativt bruk av narkotika har i den etiska debatten karakteriserats av två sorts argument. Dels har man tagit fasta på den skada brukaren åsamkar sig själv genom att bruka

narkotika och dels har man tagit fasta på de skador brukaren orsakar andra individer eller samhället i övrigt. Vi menar, att ingendera av dessa argument erbjuder obestridligt moraliskt berättigande till att förbjuda narkotika. Förbud mot narkotika (de lätta drogerna medräknade) kan emellertid rättfärdigas på andra grunder som stöder sig på samhällliga värderingar och traditionella karaktärsdrag i den praktiserade (narkotika)politiken.

Skada man orsakar sig själv som grund för förbudet

En allmänt accepterad etisk princip är att normala vuxna människor får handla också på ett sätt som är skadligt för dem själva: de får röka, utsätta sig själv för ultraviolettt strålning eller t. ex. motsätta sig vård och medicinering utan att någon ingriper. Man har enbart rätt att ingripa i en aktörs handlande ifall det skadar någon annan än aktören, inte är autonomt – det vill säga styrt av viljan och begrundat – eller ifall man inte i tid kan bli säker på att handlandet är autonomt. Betraktelsesättet, där de ovannämnda reservationerna – och endast de – kan godkännas som grund för att begränsa individens frihet i frågor som berör

honom själv, kallas för "svag paternalism" (Häyry 1998, 74–76).

Kan den svaga paternalismen erbjuda några argument mot bruket av narkotika?² Ett sådant argument skulle t. ex. vara att narkomanerna antingen inte känner till narkotikans negativa psykologiska och farmakologiska skadeverkningar eller att de inte tar experternas varningar på allvar och att deras handlingar på grund av detta inte är autonoma.

Detta argument haltar emellertid. För det första är forskarna inte helt på det klara angående narkotikans hälsoeffekter. Man har inte forskat tillräckligt i narkotika och de forskningsresultat man har kommit fram till, är likt experternas uppfattningar, delvis motstridiga (Husak 1992; Launis 1997). Eftersom forskarna inte har nått konsensus i frågan vilka narkotikans effekter på hälsan är kan de, som trots en del av experternas varningar beslutar sig för att börja använda narkotika, bete sig precis lika autonomt som de som på grund av varningarna låter bli att använda narkotika. För det andra kan en narkomans beteende inte klassificeras som icke autonomt enbart därför att han är omedveten om narkotikans hälsoeffekter. Vad som avgör om narkomans handlande är autonomt är snarare frågan om narkomanen började använda narkotika bland annat på grund av att han var omedveten om narkotikans konsekvenser eller ifall han började använda narkotika trots att han (visste att han) var omedveten om narkotikans hälsoeffekter (Feinberg 1986). Om till exempel en person, som börjar använda ecstasy, gör det i ett tillstånd då han vet att användningen är förknippad med hälsorisker kan han göra ett autonomt val utan att känna till riskernas natur desto närmare. Enbart om en person är omedveten om sin okunskap angående de risker som är förknippade med användningen av ecstasy, kan besluten bakom hans handlande anses så bristfälliga att hans agerande borde begränsas. Men eftersom alla i praktiken är medvetna om dessa risker (alla

finländare har hört talas om att narkotika är farligt), kan de flesta vuxna människors narkotikaprovningar anses i kunskapsbemärkelse autonoma.

Den andra motiveringen som grundar sig på svag paternalism finner man i den innehållsliga tolkningen av begreppet autonomi (Husak 1992). Den innehållsliga tolkningen av begreppet autonomi erbjuder ett kriterium för vilka handlingar som kan klassificeras som autonoma och vilka som inte är autonoma. Tolkningen leder till, att självbestämmanderätten inte gäller för alla utan bara för en del handlingsbeslut: de som är autonoma till sitt innehåll. Ett exempel på tolkningens användning är påståendet att självmordsbeslut aldrig är autonoma, eftersom självförstörelse aldrig kan vara enhetligt med någons egentliga (autonoma) vilja. Med samma motivering skulle man kunna dra slutsatsen att all användning av narkotika är förknippad med icke autonoma beslut. Genom att ty sig till narkotika utsetter sig personen för beroende och sätter sin egen hälsa i fara, och ett sådant självförgörande och förslavande kan inte vara till någons verkliga fördel.

Denna motivering innehåller emellertid oöverkomliga problem. För det första kan vi fråga vems uppgift det är att avgöra vilka handlingsbeslut som avspeglar människans egentliga värderingar och vilka som avspeglar skenbara värderingar och inte är autonoma. För det andra, vem definierar vilka värderingar som är "egentliga"? Fast de beslut andra gör ofta förefaller oförnuftiga är det skäl att komma ihåg att det i ett pluralistiskt samhälle finns många olika livsideal och värderingar. Några kan på basen av sina egna värderingar anse att de upplevelser och njutningar narkotikan erbjuder är värda de risker och förluster som användningen av dem innebär, precis som vissa gillar den njutning de får från boxning eller Extremsporter.

Att indela individernas beslut rörande deras egna liv i autonoma och icke autonoma skulle

lätt leda till värderingarnas tyranni, där man försöker tvinga människorna att uppnå sina "egentliga" bästa och där antalet förbjudna verksamheter, som innebär risker, närmar sig det oändliga. (Husak 2000, 46–61.)

Ett tredje och mera trovärdigt argument mot rekreatjonsbruk av narkotika som också baserar sig på den svaga paternalismen finner man i den formella tolkningen av begreppet autonomi. I den formella tolkningen anses handlingsbeslutets innehåll inte ha någon betydelse. Vilket som helst beslut kan vara autonomt, bara det gjorts på rätt sätt. Beslutsprocessens karaktär och beslutsfattarens kompetens är avgörande för om beslutet är tillräckligt autonomt och därför i självbestämmanderättens beskydd. Många har motsatt sig legalisering av narkotika just genom att vädja till den formella tolkningen av autonomi. Man har ansett att en av de viktigaste faktorerna som försvagar narkomanens förmåga till omtanke och kompetens är beroendeförhållandet, det vill säga addiktionen.

Vanligen brukar man med addiktion mena ett sådant tvångsmässigt fysiskt och psykiskt beroende, som skulle kräva orimliga uppoffringar för personer med rimlig viljestyrka (Goodin 1989). En person med addiktion har mycket svårt att komma ur sitt beroende, även om det inte är helt omöjligt: vi vet av erfarenhet att många genom sin viljestyrka lyckats övervinna beroendet. Om addiktionen är fysisk har nervsystemet anpassat sig, vilket innebär olika sorters abstinensbesvär och bättre tålighet. Addiktion som psykiskt beroende leder till att man börjar prioritera det ämne man är beroende av framför allt annat (Husak 1998, 855; Elster 1999a; Elster 1999b).

Låt oss anta att narkomanerna förhåller sig kritiskt till den tillfälliga njutning som knarket ger och önskar komma ifrån beroendet. Nyckelfrågan är då om det för en person med rimlig viljestyrka krävs orimliga uppoffringar för att övervinna beroendet. Är narkotikabe-

roendet en verklig addiktion, som endast exceptionellt starka personer kan ta sig ur? En allmän uppfattning är att vissa sorters narkotika, som morfin och heroin, orsakar beroende som kan kallas för verklig addiktion. Vi måste ändå notera att all narkotika inte orsakar ett lika starkt beroende samt att karaktären av beroendet varierar. Man har t. ex. inte observerat något större fysiskt beroende av marijuana och LSD. Det psykiska beroende som cannabisprodukterna orsakar har inte noterats vara mer betydande än den alkohol och nikotin orsakar. (Husak 1998; Elster 1999a; Elster 1999b) Ur det föregående kan vi sluta oss till, att vi inte heller med de argument som stöder sig på autonomins formella tolkning verkar kunna berättiga ett kategoriskt förbjudande av rekreatjonsbruket av narkotika.

Skada som orsakas andra som grund för förbudet

Till skillnad från många andra kriminella handlingar kan användning av narkotika endast ha indirekta skadeverkningar på andra människors liv. Användning av narkotika påminner i det här avseendet mer om rattfylleri än om våldtäkt eller misshandel, vars negativa följder är direkta för offret. Den verksamhet som kan jämföras med rattfylleri och användning av narkotika benämns oftast "iscensättnings-" eller "förskotts-förbrytelse", eftersom de i avgörande grad anses öka sannolikheten att andra blir allvarligt skadade (Feinberg 1984).

De argument, som stödjer sig på den skada användning av narkotika indirekt kan orsaka andra, kan indelas i två grupper: de argument som tar fasta på narkotikans psykofarmakologiska effekter och de, som grundar sig på de ekonomiska och samhälleliga skadorna.

En av narkotikans psykofarmakologiska

skadeverkningar anses vara att aggressiviteten och våldet i samhället ökar. Förutom de ämnen som stimulerar det centrala nervsystemet, som kokain och amfetamin, tror man också att de ämnen som har en förlamande effekt, som morfin och heroin, ökar aggressiviteten. Detta eftersom avbrott i deras användning leder till irritation och smärtsamma abstinensbesvär (Mitcheson 1981; Husak 1992).

Detta argument förefaller inte hållbart. För det första är det troligt den statistiska korrelation man funnit mellan bruket av narkotika och våld kan förklaras bättre med sociala och kulturella faktorer än med farmakologiska biverkningar (se Fagan 1990; Ten Have 1994; Husak 2000, 57). För det andra är det skäl att märka att argumentet i fråga inte passar ihop med de nyaste forskningsresultaten inom psykologin, enligt vilka narkotika kan ha verkningar som till och med ökar det mentala välbefinnandet. En amerikansk undersökning visar t. ex. att vuxna individer, som i sin ungdom använt narkotika i måttlig utsträckning, var psykiskt friskare än de som aldrig använt narkotika eller som använt narkotika i stor utsträckning (Shedler & Block 1990). Av de svaga drogerna har användning av marijuana till och med antagits minska på människans naturliga aggression (Bruun 1985; Kannabisraportti 1985; Husak 1992).

Fosterskador på grund av användning av narkotika under graviditeten har ansetts vara en annan psykofarmakologisk skadeverkning. Man har till exempel noterat, att mödrar som använder crack oftare föder prematurer och barnen är också ofta kortare och deras huvuden är mindre än andra nyföddas. Barn vars mödrar är heroinmissbrukare, kan vid födseln ha så mycket heroin i kroppen att de lider av fysiska abstinensbesvär. Narkomanmödrars (precis som alkoholismödrars) barn har oftare än andra barn noterats lida av olika nervstörningar, som till exempel koncentrationssvårigheter och nervositet. (Kannabisraportti 1985; Husak 1992; Strong & Anderson 1994.)

Även detta argument har sina svagheter. För det första vilar det på antagandet att barn har en moralisk rättighet att födas friska, som i sig är mycket problematisk (är det t. ex. riktigt att föda ett barn till världen om man vet att det kommer att bli utvecklingsstört?) För det andra, fast en sådan rättighet skulle finnas, följer det ändå inte att foster och dess tidigare stadium skulle ha några rättigheter. Följaktligen kan abort av ett foster som skadats av narkotika vara en etiskt godtagbar lösning, trots att födandet av det barn som skulle utvecklas av fostret vore fel. För det tredje, vad man än kommer fram till när det gäller rätten till abort, så är det klart att det ifrågasättande argumentet inte berättigar en begränsning av tillgången till narkotika för majoriteten av de vuxna, det vill säga icke gravida kvinnor och män.

I de argument som stödjer sig på narkotikans ekonomiska och samhälleliga negativa effekter har man framför allt tagit fasta på följande synpunkter. För det första har man hävdad att liberalare attityder till narkotika skulle leda till att all sorts kriminalitet ökade. Eftersom narkotikan är dyr måste användarna ofta begå egendomsbrott, som apoteksrån och stölder. På basen av den tillståande kriminalstatistiken kan man förutspå att liberalare narkotikapolitik med stor sannolikhet skulle leda till ökad egendoms kriminalitet, vilket indirekt skulle leda till en ökning av våldsdåd och dråp. (Husak 1992; DeCew 1994; Vekkelin 1994.)

För det andra har man hävdad att en legalisering av narkotika skulle innebära betydliga ekonomiska förluster och avsevärt försämra folkhälsosituationen. För det första skulle den ökade användningen av narkotika utmyнна i mängder av olika sjukdomar och olyckshändelser, vilket skulle vara påfrestande för den offentliga hälsovården. För det andra, skulle rekreativ bruket av narkotika fjärma människorna från en arbetsfokuserad livsstil och öka den allmänna lättjan och ineffektiviteten.

För det tredje, skulle den växande mängden narkotikabrukare innebära att även antalet ansvarslösa föräldrar, opålitliga arbetare och odugliga studerande radikalt ökade (Laakso 1992; Decew 1994; Vekkelä 1994).

En tredje ekonomisk och samhällelig potentiell skadeverknig har ansetts vara att barn och ungdomar i växande grad blir inblandade i och utsätts för narkotika. Fast detta inte innebär att de skulle börja använda eller ens pröva narkotika, är det uppenbart att det sociala umgänget med personer som använder och bjuder på narkotika, ställer de osjälvständiga barnen och ungdomarna inför en verklig valsituation och på så sätt ökar risken att de prövar narkotika (Rimpelä m. fl. 1994.)

Trots att dessa argument är lockande verkar inte heller de helt trovärdiga. På anklagelserna om kriminalitetens ökning kan man replikera, att trots att de flesta av de som blir fast för kriminella handlingar använder narkotika, kan man inte härav sluta sig till, att majoriteten eller ens en betydande del av dem som använder narkotika skulle vara kriminella (i annan bemärkelse än den mycket ointressanta, att de bryter mot narkotikalagen). Den statistiska korrelationen mellan kriminalitet och användning av narkotika har förklarats med att narkotika hör till en del av de kriminellas livsstil och att de kriminella narkomanerna lättare blir fast än andra brottslingar. Dessutom måste man komma ihåg, att en stor del av de brott som narkomanerna begår beror på att narkotika är olagligt. Det mest effektiva sättet att minska på denna kriminalitet skulle vara en (global) legalisering av droger. Som en följd av legaliseringen skulle priserna sjunka och det skulle bli lättare att få tag på narkotika. Antalet förbrytelser som är utmärkande för narkomaner, som t. ex. apoteksrån och hotande av vårdpersonal (och indirekta följder av dessa, som t. ex. läkarnas ovilja att rekommendera effektiva droger som är efterfrågade i gatuhandeln) skulle minska, eftersom det

övervakade utbudet av narkotika skulle vara tillgängligt och tillräckligt billigt för alla vuxna människor. Även den organiserade kriminaliteten, som finns uppbyggd kring narkotika, skulle förlora sin ställning, och våldsamma uppgörelser mellan olika försäljare skulle minska (Graham 1992; Husak 1992; Tirkkonen 1992; Ten Have 1994; Husak 2000).

Det andra påståendet kan lätt bemötas med att samhället inte kan kriminalisera människors verksamhet endast på den grund att den "inte är önskvärd" eller ekonomiskt onyttig. Samhället har inte heller rätt att tvinga människorna att hålla sig friska och i god kondition, fast många ekonomiska och sociala kostnader i så fall skulle besparas. Man måste komma ihåg att de val som berör individernas levnadssätt i ett öppet pluralistiskt samhälle i sista hand måste få fattas av individerna själva. För att kompensera de förluster som uppstår för samhället till följd av narkotikabruket har man bland annat föreslagit beskattning av narkotika och obligatoriska hälsoförsäkringar. I arbetslivet skulle företagen kunna undvika ökade utgifter på grund av narkotikabruk bland annat genom att hålla ett öga på sina anställda och anställa endast sådan personal, som inte använder narkotika hejdlöst eller utanför fritiden. (se Launis 1997; jämför Bothas 2002).

Argumentet som berör barnens och ungdomarnas sociala utsatthet för narkotika kan besvaras på följande sätt. Det säkraste sättet att hindra barn och ungdomar från att utsättas för narkotika skulle vara en fullständig kriminalisering av dess användning. Ändå har vårt samhälle inte i övriga sektorer visat ett särskilt stort intresse i att straffa medborgare som är aktiva på ett sätt som kan anses öka sannolikheten för att barn och ungdomar börjar med motsvarande aktivitet. Man har till exempel inte helt velat förbjuda konsumtion av alkohol även om det inte går att bestrida att alkoholmissbruket bland barn och ungdomar är både mera allmänt och flera gånger mera

skadligt än användningen av alla andra droger tillsammans. Ett alternativ som skulle passa bättre ihop med individens självbestämmanderätt skulle vara införandet av frivillig hälsofostran och -upplysning. Genom upplysningsverksamhet som planerats noggrant och är tillräckligt omfattande, kunde man sträva efter att försäkra sig om att barnens och ungdomarnas kontakter med personer som använder narkotika inte automatiskt skulle betyda att de socialt utsätts för narkotika. (Gram 1992; Husak 1992; Launis 1997).³

Av det föregående kan man dra slutsatsen, att inte heller de argument som stöder sig på den skada andra utsätts för moraliskt berättigar ett kategoriskt förbudande av rekreationsbruk av narkotika.

Samhälleliga värden och drogpolitikens paradox som grund för förbudet

Alla har givetvis en personlig uppfattning om hur legitima de slutsatser som gjordes i den ovanstående diskussionen är. Det är emellertid viktigt att notera att diskussionen om narkotikabrukets etik också kan föras på andra grunder, än genom att argumentera kring huruvida någon av föregående synpunkterna är trovärdiga eller moraliskt väsentliga. Narkotikafrågan kan och bör även närmas ur ett allmänare perspektiv, där samhälleliga värden och narkotikapolitikens karaktär och struktur i sin helhet specificeras.

Att ta i beaktande samhälleliga värden betyder inte begränsande av individens frihet och självbestämmanderätt, utan snarare en tolkning av dessa begrepp på ett sätt som är i harmoni med samhällets värderingsgrund. Individens frihet har definierats olika i olika samhällen och individens rörelseutrymme kan bestämmas på många olika sätt utan att friheten i sin helhet minskar. I sista hand avgör samhällets "livsstil" hur friheter och rättigheter fördelas och i vilken livsmiljö de pla-

ceras. I några delstater i USA har t. ex. medborgarna rätt att bära handvapen eller hålla ett sådant i bilens handfack. De finländska medborgarna har inte en sådan frihet, men finländarna torde istället friare kunna röra sig tryggt på bakgator nattetid. Låt oss ännu poängtera att detta inte har något att göra med samhällets värdepluralism: även i ett pluralistiskt samhälle är vissa uttryck av frihet och självbestämmanderätt mer grundläggande än andra.

I det finländska samhället, som utan tvekan är pluralistiskt, har rättigheter som befrämjar socialt ansvar, hjälpande och trygghet traditionellt en mycket stark position. Vårt samhälle har på basen av en kollektiv livsstil strävat efter att försäkra sig om att medborgarna får leva och växa upp i fysiskt och psykiskt säkra förhållanden och att de kan göra fria val enligt sina egna önskemål och behag väl medvetna om att det finns yttre ramar för hur målen kan förverkligas. Det är mycket troligt att en legalisering av narkotika i dagens förhållanden skulle äventyra denna högt uppskattade kollektiva strävan.

Från denna synvinkel sett kan man argumentera mot liberaliseringen av rekreationsbruket av narkotika utan att ta ställning till frågan om narkomanerna orsakar andra människor någon skada eller inte. Samhället har rätt att skydda sig mot skadliga kausala kedjereaktioner, som smular sönder dess värderingsgrund, även då ingen given person eller grupp kan bli beskyddad för att ha moraliskt ansvar för deras uppkomst.

Om man betraktar narkotikapolitikens helhetsstruktur ur en specifik synvinkel, kan man framföra, att även om vi inte kan bevisa att bruket av narkotika är skadligt för narkomanerna eller för andra människor, så kan vi fortfarande ha viktiga samhällspolitiska och andra praktiska skäl till att bevara kriminaliseringen av narkotikabruk. Det är väsentligt att förstå denna poäng då man tar ställning till politiska frågor rörande narkotika.

Det är viktigt att märka att en diskussion

kring narkotikabrukets moraliska berättigande inte ensam kan ge oss svar på frågan hur vi borde förhålla oss till droger i lagstiftningen. Frågan om en handling är moraliskt förkastlig är en annan än frågan om handlingen borde kriminaliseras. Annorlunda sagt: att en handling är moraliskt förkastlig är inte ett tillräckligt kriterium för att berättiga dess kriminalisering. Det är moraliskt fel att inte hålla ett löfte man gett åt sin vän, men det är säkert ingen som tycker att varje brutet löfte borde åtföljas av rättsliga sanktioner.

Däremot har man mera sällan observerat att kriminaliseringen av någonting faktiskt inte är ett tillräckligt kriterium för att fastställa detta som moraliskt förkastligt.⁴ Med andra ord är det möjligt att det är godtagbart att kriminalisera en handling trots att denna inte är moraliskt felaktig. Även om det inte skulle vara moraliskt fel att använda droger och även om en värld där stimulerande bruk av narkotika var tillåtet i moraliskt avseende skulle vara bättre, betyder detta inte att bruket av narkotika borde legaliseras. Kriminaliseringen av narkotika kan trots allt vara välgrundad och berättigad. I själva verket påstår vi att situationen är just denna i Finland.

Varför anser vi då att en restriktiv narkotikapolitik – i stil med dagens – kan försvaras, även om bruket av narkotika i sig inte kan fördömas moraliskt? Det är oerhört *viktigt* att observera att de dåliga erfarenheterna vi har av den restriktiva narkotikapolitiken inte innebär att vi borde ändra vår politik i en liberalare riktning. Även om narkotikapolitiken skulle vara i den mån felaktig, att många av de problem vi har i dag kan anses vara en följd av den, följer inte att den borde förändras – inte ens om förändringen skulle leda till att dessa problem minskade. Narkotikapolitikens paradox ligger just i detta faktum, att man inte kan dra slutsatsen att politiken borde bli mera liberal, trots att flera problem är följder av att narkotikapolitiken är så restriktiv.

Den viktigaste orsaken bakom denna para-

dox är narkotikapolitikens internationella karaktär. Finland kan, lika litet som något annat land, börja förverkliga en narkotikapolitik som skiljer sig märkbart från narkotikapolitiken i de övriga västerländska länderna. Om grannländerna skulle fortsätta med sin nuvarande narkotikapolitik men Finland skulle ändra sin, skulle all kriminalitet som hör ihop med narkotika börja samlas i Finland. Detta betyder inte enbart att narkomaner från andra länder skulle söka sig till Finland, utan också att Finland skulle bli ett allt mer lockande land för den internationella narkotikakriminaliteten.

Tillspetsat kunde vi till och med säga att Finland då skulle börja understöda den internationella kriminaliteten kring narkotika. Finland skulle erbjuda en rutt mellan öst och väst eller åtminstone ett ställe, från vilket kriminella organisationer kunde operera lättare än från de länder som förhåller sig mer negativt till narkotika. I själva verket kan man tänka sig att en liberalisering av narkotikapolitiken skulle passa speciellt illa för Finland på grund av landets geopolitiska läge mellan öst och väst.

Det är ändå inte skäl att överdriva dessa problem. Att godkänna narkotika skulle givetvis inte betyda ett helt okontrollerat utbud av den. Kravet på narkotikans liberalisering betyder alltså inte, att man inte i praktiken skulle kunna sätta hårda restriktioner på dess försäljning och användning. Man kunde till exempel fortfarande förbjuda import av narkotika.

Till liberaliseringens fördel kan man också räkna, att man först efter att narkotikan legaliserats, effektivt kan börja övervaka dess försäljning, produktion och användning. Om narkotikan inte skulle vara så dyr skulle narkomanerna inte behöva ta till kriminella handlingar och därmed skulle ett stort skäl till att förhålla sig negativt till användning av narkotika försvinna.

Vi är väl medvetna om orsaken till narkoti-

kans höga pris. Narkotikans produktionskostnader är mycket låga, men narkotikan är dyr för att den är kriminaliserad. Priserna på många sorters narkotika höjs till skyarna just på grund av att dess produktion och distribution sker på den svarta marknaden, där det är riskfyllt att operera. Priserna på all sorts narkotika skulle rasa om narkotika legaliserades. Då skulle även kriminaliteten som är bunden till narkotika, minska dramatiskt. Narkotikakriminaliteten skulle inte längre skilja sig märkbart från den kriminalitet som hör ihop med andra handelsvaror. Om man i ett samhälle strävar efter att effektivt övervaka användningen av narkotika är det paradoxalt att man genom förbud upprätthåller svarta narkotikamarknader, som är helt utanför den rättsliga regleringen.

Även om dessa argument på många sätt är riktiga, så glömmar man i dem ändå helt bort narkotikahandelns internationella karaktär. Narkotikaproblemet påminner om många miljöproblem på så sätt att det endast kan lösas genom ett brett internationellt samarbete. Ett ensamt västerländskt land har svårt att välja en narkotikapolitisk linje som skiljer sig märkbart från den allmänna. Om man tänker ändra på narkotikapolitiken måste det ske på internationell nivå. Därför kan man säga att det är ansvarslost att kräva att Finland märkbart borde revidera sin narkotikapolitik, även om den nuvarande politiken skulle vara på fel spår och även om många teoretiska grunder skulle stöda dessa förändringar.

Översättning: Maria Svanström

NOTER

1. En översikt över den finska narkotikadebatten visar att narkotikamissbruket främst uppfattats som ett socialt problem som ibland ansetts kunna lösas bäst genom kriminalisering av narkotikan och ibland genom tvångsvård av missbrukarna.

2. Vi tar inte här ställning till frågan om bestraff-

ning – och kriminalpolitiska lösningar överlag – kan berättigas på paternalistiska grunder, som väddar till personens eget välmående. Vi utgår för argumentets skull, ifrån att straffteorin som grundar sig på paternalism är trovärdig. För problem som hör ihop med den paternalistiska straffteorin se till exempel Morris 1983, 139–152.

3. Ett av de mest kända argumenten mot legalisering av lätta droger, som cannabis, är att fastän lätta droger inte i sig skulle vara så farliga, så fungerar de – åtminstone i frågan om barn och ungdomar – som en inkörsport eller en passage till farligare ämnen. Bakom påståendet ligger möjligen dock ett grovt felslut. Det ser ut att antas att eftersom nästan alla användare av hårda droger någon gång också använt lätta droger, har de lätta drogerna fått personen i fråga att pröva på hårda ämnen och på detta sätt drivit honom till att bli narkoman. Om motiveringen vilar på detta resonemang kan den inte anses värd att tas på allvar. Likaväl kunde man säga att eftersom alla narkomaner någon gång druckit kaffe, så är det kaffet som har fått dem att senare använda heroin.

Om argumentet inte vilar på detta resonemang, kan det emellertid ligga något i antagandet att lätta droger fungerar som en inkörsport till hårdare droger. Det är nämligen ganska väl grundat att anta att man genom att använda lätta droger bekantar sig med langare, som också (och ifall det är svårt att få tag på lätta droger endast) langar hårda droger. Det är förmodligen just detta anhängarna av portteorin oftast försöker säga. Om den som framför argumentet godkänner den här tolkningen, återstår emellertid frågan ifall han inte snarare borde vara för än emot legalisering av lätta droger. Om de lätta drogerna var legala skulle de inte säljas på den svarta marknaden och då skulle unga användare inte komma i kontakt med langare av hårda droger. Om portteorin och vår tolkning av den håller streck, så borde vi tvärtom på basen av den försvara legaliseringen av lätta droger.

4. I själva verket tycks man vanligtvis anse att kriminaliseringen av en handling enbart är godtagbar ifall handlingen är moraliskt förkastlig.

LITTERATUR

Bothas, Heikki (2002): Drogtester i finländska företag – botemedel mot ett inbillat eller verkligt hot? Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 19 (2): 138–150

Bruun, Kettil (1985): Huumesodan vaaroista (Om narkotikakrigets faror). *Sosiaalinen Aikakauskirja* 79 (4): 12–15

DeCew, Judith Wagner (1994): Drug Testing: Balancing Privacy and Public Safety. *Hastings Center Report* 24 (2): 17–23

Elster, Jon (1999a): Strong Feelings. *Emotions, Addiction, and Human Behavior*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press

Elster, Jon (1999b): Emotion and Addiction: Neurobiology, Culture, and Choice. I: Elster, Jon (red.): *Addiction: Entries and Exits*, 239–276. New York: Russell Sage Foundation

Fagan, Jeffrey (1990): Intoxication and Aggression. I: Tonry, Michael & Wilson, James Q. (red.): *Drugs and Crime*. Chicago: University of Chicago Press

Feinberg, Joel (1984): *Harm to Others*. Oxford: Oxford University Press

Feinberg, Joel (1986): *Harm to Self*. Oxford: Oxford University Press

Goodin, Robert E. (1989): *No Smoking: The Ethical Issues*. Chicago: The University of Chicago Press

Graham, Gordon (1992): *Drugs, Freedom and Harm*. I: Peden, Creighton & Roth, John K. (red.): *Rights, Justice, and Community*, 149–163. Lewiston: The Edwin Mellen Press

Husak, Douglas N. (1992): *Drugs and Rights*. Cambridge: Cambridge University Press

Husak, Douglas N. (1998): *Drugs. Moral and Legal Issues*. I: Chadwick, Ruth (red.): *Encyclopedia of Applied Ethics*, vol. 1, 849–858. San Diego, CA: Academic Press

Husak, Douglas N. (2000): Liberal Neutrality, Autonomy, and Drug Prohibitions. *Philosophy & Public Affairs* 29 (1): 43–80

Häyry, Heta (1998): *Individual Liberty and Medical Control*. Aldershot: Ashgate

Kannabisraportti (1985). *Sosiaalinen Aikakauskirja* 79 (4): 31–32

Laakso, L. (1992): Huumeiden laillistaminen ei ole ratkaisu (Legalisering av narkotika är ingen lösning). *Sosiaalinen Aikakauskirja* 86 (4): 37–38

Launis, Veikko (1997): Huumeiden käyttö eettisenä ongelmana (Bruket av narkotika som ett etiskt problem). *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 34 (1): 4–13

Mitcheson, Martin (1981): *Drug Dependence*. I: Duncan, A. S. & Dunstan, G. R. & Welbourn,

R. B. (red.): *Dictionary of Medical Ethics*, 146–150. New York: Crossroad

Morris, Herbert (1983): A Paternalistic Theory of Punishment. I: Sartorius, Rolf (red.): *Paternalism*, 139–152. Minneapolis: University of Minnesota Press

Rimpelä, Matti & Pohjanpää, Kirsti & Karvonen, Sakari & Rimpelä, Arja (1994): Nuorten sosiaalinen altistuminen huumeille 1991–1993 (De ungas sociala utsatthet för narkotika 1991–1993). *Suomen Lääkärilehti* 49 (35): 3730–3735

Räikkä, Juha (1997): Huumausaineet ja yhteiskunnan arvoperusta (Rusmedel och samhällets värderingsgrund). *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 34 (1): 14–15

Sarvanti, Tapani (1997): Huume politiikka ja oikeudenmukaisuus (narkotikapolitik och rättvisa). *Tutkimuksia* 83. Jyväskylä: STAKES

Sarvanti, Tapani (2001): Huumeriippuvuuden ehkäisyyn ja hoitoon liittyvät eettiset näkökohdat (Etiska synpunkter rörande prevention och vård av narkotikaberoende). I: Onnela, Tapio (red.): *Pyhä huumesota: huume politiikan pelkoja ja utopioita (Det heliga narkotikakriget: narkotikapolitikens skräckbilder och utopier)*, 127–150. Helsinki: Visio

Seppä, Kaija (1997): Huumeiden käyttö ja väärinkäyttö eettisenä ongelmana (Bruket och missbruket av narkotika som ett etiskt problem). *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 34 (1): 18–19

Shedler, Jonathan & Block, Jack (1990): Adolescent Drug Use and Psychological Health. *American Psychologist* 45: 612–630

Strong, C. & Anderson, G. D. (1994): *Ethical Framework for Issues During Pregnancy*. I: Gillon, Raanan (red.): *Principles of Health Care Ethics*. Chichester: John Wiley and Sons

Ten Have, Henk A. M. J. (1994): *Drug Addiction, Society and Health Care Ethics*. I: Gillon, Raanan (red.): *Principles of Health Care Ethics*, 895–902. Chichester: John Wiley and Sons

Tirkkonen, Jarko (1992): *Suomalaisia huume maailmoja (Finska narkotikavärldar)*. *Sosiaalinen Aikakauskirja* 86 (4): 18–19

Vekkel, Tuomo (1994): Huume ongelma on täällä – onko organisaatio valmiina vastaamaan haasteeseen? (Narkotikaproblemet är här – är organisationen redo för utmaningen?) *Suomen Lääkärilehti* 49 (35): 3737–3740.